

RIKSDAGENS JUSTITIEOMBUDSMAN

RIKSDAGENS
JUSTITIEOMBUDSMANS
BERÄTTELSE ÅR
2022

Rättigheter för personer
med funktionsnedsättning

3.4

Rättigheter för personer med funktionsnedsättning

3.4.1

SPECIALUPPDRAGET AVSEENDE SKYDDET AV RÄTTIGHETERNA FÖR PERSONER MED FUNKTIONSNEDSÄTTNING

Finland ratificerade FN:s konvention och fakultativa protokoll om rättigheter för personer med funktionsnedsättning (CRPD) den 10 juni 2016. I och med ratificeringen fick justitieombudsmannen ett nytt specialuppdrag som regleras i lagen om riksdagens justitieombudsman. Riksdagens justitieombudsman, Människorättscentret och dess människorättsdelegation har hand om uppgifterna enligt artikel 33.2 i konventionen. Tillsammans bildar de Finlands nationella människorättsinstitution.

Syftet med konventionen är att främja, skydda och garantera personer med funktionsnedsättning fullständiga och jämlika mänskliga rättigheter och grundläggande friheter samt att främja respekten för människovärdet. De ledande principerna i konventionen är tillgänglighet och icke-diskriminering. Andra centrala principer i konventionen är respekt för individens självbestämmanderätt samt deltagande och delaktighet i samhället för personer med funktionsnedsättning.

I konventionen ingår en omfattande definition av funktionsnedsättning genom vilken rättigheter och jämlikhet för personer med olika typer av funktionsnedsättning kan tryggas så bra som möjligt. I konventionen definieras personer med funktionsnedsättning som personer med varaktiga fysiska, psykiska, intellektuella eller sensoriska funktionsnedsättningar, vilka i samspel med olika hinder kan motverka deras fulla och verkliga deltagande i samhället på samma villkor som andra. Till exempel personer med minnessjukdom och psykiatriska patienter omfattas därmed av konventionens tillämpningsområde.

Ärendena inom detta sakområde avgjordes av JO Petri Jääskeläinen (t.o.m. 30.9.2022) och BJO Maija Saksliin (fr.o.m. 1.10.2022), huvudföredragande var referendarierådet *Minna Verronen* och föredragande äldre justitieombudsmannasekreterare *Juha-Pekka Konttinen*. Ärenden som gäller personer med funktionsnedsättning beskrivs också i avsnitten om det nationella besöksorganets inspektioner (3.5), äldre personers rättigheter (4.13) och justitieombudsmannens framställningar om gottgörelse (3.7) och det särskilda temat (3.8).

3.4.2

UPPGIFTERNA OCH VERKSAMHETEN SOM NATIONELL MEKANISM

Uppgiften att främja verkställandet av konventionen och att övervaka och skydda rättigheterna är ett arbete som involverar alla vid människorättsinstitutionen, eftersom allas olika uppgifter kompletterar varandra.

Begreppet främja avser framåtriktade, aktiva insatser såsom handledning, rådgivning, utbildning och informationsspridning. Målet med övervakningen är att utreda hur bra rättigheterna för personer med funktionsnedsättning formellt och faktiskt genomförs. Begreppet övervakningen betyder att informationen om det praktiska genomförandet av skyldigheterna i konventionen sammanställs och används så att de brister som observerats i genomförandet av skyldigheterna tillrättas. Med begreppet skydd avses statens direkta och indirekta skyldighet att skydda de rättigheter som fastställts i konventionen mot eventuella kränkningar.

JUSTITIEOMBUDSMANNEN

Justitieombudsmannen skyddar, främjar och övervakar att konventionen genomförs, inom ramen för sina befogenheter. Justitieombudsmannen har i uppdrag att utöva laglighetsövervakning över den offentliga makten och att övervaka (skydda) att de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna tillgodoses. Justitieombudsmannens verksamhet har med tiden utvecklats så att främjandet av de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna fått en större roll. I klagomålsavgöranden och under inspektioner tolkas inte enbart förfarandets laglighet, utan man strävar efter att styra myndigheten eller den övervakande instansen att tillämpa ett förfarande som i så stor utsträckning som möjligt tillgodoser de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna. Laglighetsövervakning och övervakning går hand i hand i justitieombudsmannens arbete. Då justitieombudsmannen inom ramen för sin laglighetsövervakning gör observationer om missförhållanden som gäller rättigheterna för personer med funktionsnedsättning utgör detta också övervakning, genom att justitieombudsmannen därmed observerar hur förpliktelsena enligt konventionen fullföljs i verkligheten.

Justitieombudsmannens laglighetsövervakning genomförs till största delen genom undersökning av klagomål, men missförhållanden undersöks också på eget initiativ och i form av inspektionsbesök. Förutom laglighetsövervakningen fungerar justitieombudsmannen även som det nationella besöksorgan som avses i det fakultativa protokollet till FN:s konvention mot tortyr (OPCAT). Besöksorganet genomför inspektionsbesök på ställen där frihetsberövade personer befinner sig eller kan finnas, bl.a. bostadsenheter för personer med funktionsnedsättning och personer med minnessjukdom. För detta besöksuppdrag kan justitieombudsmannen inkalla experter som har relevant sakkunskap med tanke på det nationella besöksorganets inspektionsuppdrag. JO har bland annat experter inom hälso- och sjukvård till sitt förfogande. Två av experterna är läkare för personer med intellektuell funktionsnedsättning. Därtill kan man kalla in experter, som själva har en funktionsnedsättning. Efter att experterna fått utbildning, kan JO bjuda dem med som experter vid inspektioner som genomförs vid OPCAT-objekt. Under berättelseåret deltog utomstående experter i flera inspektioner.

Justitieombudsmannen har utökat och kommer att utöka samarbetet med personer med funktionsnedsättning och med deras intresseorganisationer också på andra sätt inom denna verksamhet.

MÄNSKORÄTTSCENTRET

Människorättscentrets tyngdpunkt i arbetet med personer med funktionsnedsättning är att stärka det rättsliga perspektivet och öka medvetenheten om rättigheterna för personer med funktionsnedsättning, främja inkluderingen och delaktigheten i samhället för personer med funktionsnedsättning samt utveckla uppföljningen av hur rättigheterna tillgodoses. Människorättscentrets uppföljningsverktyg (LEMPI) har bearbetats ytterligare så att det motsvarar rapporteringsbehoven enligt FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning och samtidigt specificerar information på basis av fenomen.

Människorättscentret har fortsatt främja myndigheternas och olika yrkesgruppers kunskaper om de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna. Våren 2022 utbildade Människorättscentret myndigheter som utvärderar EU-projekt kring iakttagandet av EU:s stadga om de grundläggande rättigheterna och konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning under programperioden för EU:s regional- och strukturpolitik 2021–2027. En expert från Människorättscentret deltog hösten 2022 i genomförandet av en utbildningshelhet som behandlar barnets rättigheter i den nationella barnstrategin, där en tyngdpunkt var rättigheterna för barn med funktionsnedsättning.

Utbildningen riktades till yrkesutbildade personer som arbetar med barn. Människorättscentret publicerade tillsammans med diskrimineringsombudsmannen en handbok för att främja sysselsättningen av personer med funktionsnedsättning och stärka deras rättigheter i arbetslivet.

Människorättscentret gav utlåtanden till social- och hälsovårdsministeriet om utkastet till proposition om det nationella genomförandet av EU:s tillgänglighetsdirektiv (IOK/9/2022) samt om utkastet till lag om funktionshinderservice (IOK/33/2022). Dessutom behandlade Människorättscentret rättigheterna för personer med funktionsnedsättning bland annat i sitt tilläggsutlåtande om genomförandet av konventionen om avskaffande av all slags diskriminering av kvinnor (CEDAW) till kommittén som övervakar konventionen i Finland (IOK/59/2022) och i sitt utlåtande om behandlingen av Finlands regerings periodiska rapport om genomförandet av konventionen om barnets rättigheter (CRC) (IOK/53/2022).

FUNKTIONSNEDSÄTTNINGSGRUPPEN

I kansliets funktionsnedsättningsgrupp ingick tre sakkunniga och en notarie från justitieombudsmannens kansli och sakkunniga från Människorättscentret. Från slutet av året deltog även en annan sakkunnig och en yngre sakkunnig från Människorättscentret i varierande grad i mötena.

Funktionsnedsättningsgruppen samarbetade intensivt med människorättskommittén för personer med funktionsnedsättning under 2022. De ärenden som lyftes fram vid kommitténs eller funktionsnedsättningsgruppens möten diskuterades naturligt på ett eller annat sätt eftersom två medlemmar i funktionsnedsättningsgruppen också var expertmedlemmar i människorättskommittén för personer med funktionsnedsättning (VIOK).

Funktionsnedsättningsgruppen arbetade vidare med verktyget som skapats inom projektet för grundläggande fri- och rättigheter och mänskliga rättigheter inom boendetjänster genom att ordna en workshop för att göra verktyget ännu mer användbart. I workshoppen deltog förutom medlemmar i funktionsnedsättningsgruppen även andra myndigheter samt representanter för organisationer, serviceproducenter och serviceanvändare. Verktyget för självutvärdering för aktörer som ordnar specialomsorger och som finns på Människorättscentrets webbplats uppdaterades med nya avgöranden av justitieombudsmannen.

Funktionsnedsättningsgruppen utarbetade en broschyr om Finlands nationella människorättsinstitution specialuppgift i anslutning till rättigheter för personer med funktionsnedsättning.

På initiativ av funktionsnedsättningsgruppen ordnas varje år en utbildning om funktionsnedsättningsfrågor vid kansliet. Under berättelseåret föreläste professor Michael Stein vid Harwards Law School om artiklarna 33.2 och 33.3 i FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Medlemmar i människorättskommittén för personer med funktionsnedsättning deltog också i utbildningen.

Funktionsnedsättningsgruppens medlemmar höll föreläsningar eller öppningsanföranden om rättigheter för personer med funktionsnedsättning vid följande evenemang:

- THL:s konferens om funktionshinderservice 11.2.2022
- IMO-utbildningen som ordnades av förbundet Kehitysvammaliitto 23.3.2022
- Informationsinlag om beaktande av tillgänglighet vid inspektioner för nya anställda vid JO:s kansli 20.5.2022
- OPCAT-introduktion för VIOK:s medlemmar 12.10.2022, Lilla parlamentet
- Besök av pro gradu-gruppen vid Tammerfors universitet 4.11.2022, Lilla parlamentet
- Workshop för utveckling av verktyget för självutvärdering 23.11.2022
- CP-förbundets evenemang för intressentgrupper 28.11.2022 i Helsingfors
- Besök av Turkmenistans statliga expertdelegation 15.12.2022, Lilla parlamentet.

MÄNNISKORÄTTSKOMMITTÉN FÖR PERSONER MED FUNKTIONSNEDSÄTTNING (VIOK)

Människorättskommittén för personer med funktionsnedsättning (VIOK) – en permanent sektion under människorättsdelegationen – sammanträdde tre gånger under året. Under mötena diskuterade man ställningen och rättigheterna för personer med funktionsnedsättning mitt i kriget i Ukraina, planerade det andra Kalle Könkkölä-symposiet och följde regeringens nya proposition om handikappservicelagen och hur den framskrider.

Kommitténs medlemmar och expertmedlemmar deltog som sakkunniga i CRPD-kommitténs arbete med att granska terminologin i översättningarna av de allmänna kommentarerna till finska och svenska. Dessutom ordnades en OPCAT-introduktion för VIOK:s medlemmar. Efter introduktionen kan deltagarna delta i JO:s inspektioner vid slutna anstalter och boendeenheter. Under verksamhetsåret deltog två av VIOK:s medlemmar i justitieombudsmannens inspektioner.

NATIONELLT SAMARBETE

Myndighetssamarbete har skett och möten har hållits med Valvira och regionförvaltningsverken, diskrimineringsombudsmannens byrå, barnombudsmannen, diskriminerings- och jämställdhetsnämnden och THL. Samarbetet med Valvira och regionförvaltningsverken har bland annat skett i samband med inspektioner och val av inspektionsobjekt.

Två medlemmar i funktionsnedsättningsgruppen deltog i egenskap av separat inbjudna experter i de möten som laggruppen för den Handbok om funktionshinderservice som upprätthålls av Institutet för hälsa och välfärd ordnade. Under mötena behandlas bland annat den nyaste rättspraxisen som berör funktionshinderservicen och följs arbetet för att förnya lagen om service och stöd på grund av handikapp.

En representant för funktionsnedsättningsgruppen deltog i egenskap av sakkunnig i verksamhet och möten inom statsrådets nätverk för grundläggande och mänskliga rättigheter.

Funktionsnedsättningsgruppen följer verksamheten och kommunikationen i riksdagens samarbetsgrupp för funktionshinderärenden (VAMYT) samt deltar i de evenemang som gruppen ordnar.

Människorättscentret publicerade tillsammans med diskrimineringsombudsmannen en handbok för att främja sysselsättningen av personer med funktionsnedsättning och stärka deras rättigheter i arbetslivet. Målet med handboken är att i enlighet med artikel 27 i FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning främja rätten till arbete för personer med funktionsnedsättning och öka deras sysselsättning.

Människorättscentret, Människorättsdelegationens människorättskommitté för personer med funktionsnedsättning (VIOK) och riksdagens justitieombudsman ordnade tillsammans ett Kalle Könkkölä-symposium där man behandlade möjligheten för personer med funktionsnedsättning att få tillgång till sina rättigheter i krissituationer. Symposiet ordnades nu för andra gången till minne för Kalle Könkköläs livsverk som försvarare av rättigheterna för personer med funktionsnedsättning (det första symposiet ordnades 2019). Tillställningen ordnades som ett hybridevenemang och antalet deltagare uppgick till cirka 180. Vid evenemanget höll bland annat FN:s särskilda rapportör för rättigheter för personer med funktionsnedsättning Gerard Quinn ett anförande.

INTERNATIONELLT SAMARBETE

En sakkunnig från Människorättscentret deltog i ENNHRI:s arbetsgrupp CRPD WG:s möten på distans.

Representanter för funktionsnedsättningsgruppen följde regelbundet avgörandeprocessen vid FN:s kommitté för personer med funktionsnedsättning och Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna samt annan diskussion om rättigheter för personer med funktionsnedsättning.

3.4.3 LAGLIGHETSÖVERVAKNING

Justitieombudsmannen övervakar att rättigheterna för personer med funktionsnedsättning tillgodoses vid alla myndigheter och alla privata instanser som sköter offentliga uppdrag, oberoende av vilket förvaltningsområde myndigheten eller instansen tillhör. Alla klagomål statistikförs i första hand enligt de myndighetsinstanser och förvaltningsområden (socialvård, socialförsäkring, hälso- och sjukvård, undervisnings- och kulturmyndigheter osv.) som avgörandena berör. En del av de laglighetsövervakningsärenden som gällde rättigheter för personer med funktionsnedsättning hörde till flera förvaltningsområden. I det här avsnittet refereras ärenden där tillgodeendet av rättigheter för personer med funktionsnedsättning är centralt, oavsett förvaltningsområde. Laglighetsövervakningen av rättigheterna för personer med funktionsnedsättning har granskats i ett separat avsnitt i årsberättelsen sedan 2014.

Laglighetsövervakningen av rättigheter för personer med funktionsnedsättning har i synnerhet riktats mot rätten till oundgänglig försörjning och omsorg, tillgodeendet av den rätt till tillräckliga hälsovårds- och sjukvårdstjänster som hör till vars och ens grundläggande rättigheter, jämlikhet, rättssäkerhet, tillgänglighet och tillgång samt tillgodeende av självbestämmanderätt och delaktighet i samhället. Det allmänna ska, enligt vad som närmare bestäms genom lag, tillförsäkra var och en tillräckliga social-, hälsovårds- och sjukvårdstjänster samt främja befolkningens hälsa.

Kommunernas funktionshinderservice är ett viktigt objekt för laglighetsövervakningen. Många klagomål gällde brister i upprättandet av serviceplaner och specialomsorgsprogram, rådgivning och handledning om tjänster, dröjsmål och felaktigheter i besluts- och handlägningsprocesser och i annan behandling av ärenden.

Inspektionerna är en viktig del av laglighetsövervakningen, eftersom en person med funktionsnedsättning inte alltid själv förmår klaga. Vid inspektionerna av boende- och anstaltstjänster övervakas såväl offentliga som privata aktörer som tillhandahåller service för personer med funktionsnedsättning och deras egenkontroll samt de kommuner som ansvarar för att ordna och övervaka servicen. Privata serviceproducenter har ansetts sköta offentliga uppgifter när de producerar sina tjänster som köptjänster eller mot servicesedlar på uppdrag av en myndighet. JO övervakar också andra särskilda tillsynsmyndigheter med övervakningsansvar, som exempelvis Valvira och regionförvaltningsverken.

KLAGOMÅL, FRAMSTÄLLNINGAR OCH EGNA INITIATIV

Inom sakområdet avgjordes 247 klagomål och egna initiativ (300 år 2021). I antalet avgjorda ärenden syntes att antalet klagomål med anknytning till coronavirusepidemin hade minskat. Av ärendena ledde 81 till åtgärder (33 %). Åtgärdsprocenten var lägre än året innan (38 %) och precis som tidigare år högre än genomsnittet för justitieombudsmannens kansli (13 %). I fyra ärenden gavs en anmärkning, och i tre av dessa var det fråga om förfarandet inom socialvården och i ett var det fråga om FPA:s förfarande i ett socialförsäkringsärende.

Under verksamhetsåret gjordes fyra framställningar om gottgörelse i ärenden som gällde personer med funktionsnedsättning. Grunden för framställningen om gottgörelse som berörde service för personer med funktionsnedsättning var ett fall där stadens socialväsande kränkt rätten till oundgänglig omsorg och tillräckliga social- och sjukvårds- och hälsovårdstjänster samt familjens föräldrars rätt till det allmänna stöd för att trygga barnens välfärd och individuella uppväxt enligt grundlagen 6084/2021*. Detta avgörande och justitieombudsmannens övriga framställningar om gottgörelse beskrivs i avsnitt 3.7.

I 44 (64) ärenden delgav JO sin uppfattning och 22 (19) ärenden ledde till andra åtgärder. På grund av det stora antalet fall som ledde till åtgärder är det omöjligt att i denna berättelse referera eller över huvud taget nämna alla avgöranden i klagomål som gällde personer med funktionsnedsättning.

Man strävar efter att i allt högre grad publicera avgöranden också på justitieombudsmannens webbplats www.ombudsman.fi.

De flesta avgörandena som berörde personer med funktionsnedsättning, 189 stycken (218 år 2021), ingick precis som tidigare år i socialvårdens sakområde. Detta beror på att det var kommunens uppgift att se till att sociala tjänster såsom specialomsorger om personer med intellektuell funktionsnedsättning och service och stöd på grund av funktionsnedsättning samt service för personer med minnessjukdom ordnas. I fråga om service enligt lagen om service och stöd på grund av handikapp (118 avgöranden) gällde sammanlagt 27 (40 år 2021) avgöranden personlig assistans, 27 (44 år 2021) ärenden gällde färdtjänst, 24 (28 år 2021) ärenden gällde rättigheter för personer med intellektuell funktionsnedsättning och 29 (33 år 2021) ärenden gällde rättigheterna för äldre personer med funktionsnedsättning (minnessjuka). I sakområdet socialvård inkluderades också tolkningstjänster för personer med funktionsnedsättning där Folkpensionsanstalten ordnar servicen. Under berättelseåret avgjordes 6 sådana ärenden. Övervakningen och främjandet av rättigheterna för personer med minnessjukdom eller andra funktionsnedsättningar beskrivs också i avsnitt 4.13 om äldre personers rättigheter i denna berättelse.

Under berättelseåret avgjordes 16 ärenden (23 år 2021) som gällde personer med funktionsnedsättning som omfattades av socialförsäkringen och 42 ärenden som gällde hälso- och sjukvård (38 år 2021) samt 16 ärenden som gällde undervisning (21 år 2021).

Klagomål i anknytning till tjänster enligt lagen om service och stöd på grund av handikapp gällde bland annat beslutsfattande om tjänster och klientavgifter, sektorsövergripande och professionellt samarbete, möjligheten för personer med funktionsnedsättning att delta i planeringen och beredningen av förnyelser i servicen, rådgivning och handledning om tjänster, bemötande av klaganden i kundbetjäningssituationer eller vid boendeenheter, bedömningen av servicebehovet, dröjsmål i behandlingen av ansökningar eller klagomål, tillämpningsanvisningar för kommunens tjänster och anordnande av service.

Man bedömde Folkpensionsanstaltens (FPA) förfarande i fråga om att bevilja förmåner, såsom handikappbidrag och rehabiliteringsstöd, samt ordna tolkningstjänster. Inom hälso- och sjukvården handlade det om vården och bemötandet av rehabiliteringsklienter inom mentalvården, ersättning för hjälpmedel för medicinsk rehabilitering, anordnade av medicinsk rehabilitering, patientens självbestämmanderätt och ordnande av tillräckliga hälsotjänster.

INSPEKTIONSBSÖK

Vid i princip alla inspektioner av boende- och institutionsenheter för personer med funktionsnedsättning och av psykiatriska sjukhus förenas två av de specialuppgifter baserade på internationella överenskommelser (CRPD och OPCAT) som justitieombudsmannen tilldelats. Under berättelseåret gjordes det sammanlagt 12 sådana inspektioner. Inspektionerna gällde boende- och institutionsenheter för klienter med funktionsnedsättning (4), boendeenheter för äldre (med minnessjukdom) (5) och verksamhetsenheter som tillhandahåller psykiatrisk sjukhusvård (3).

Under berättelseåret gjordes två inspektioner vid Eteva samkommuns psykiatriska enhet för personer med intellektuell funktionsnedsättning i Lahtis (Barnenheten, 4119/2022* och den psykiatriska enheten för personer med intellektuell funktionsnedsättning, 1686/2022*). Dessutom inspekterades boendeenheten Ruusuhaka i Vanda stad (2816/2022*).

Dessutom gjordes en inspektion vid andningsförflamningsenheten vid HUS Hjärt- och lungcentrum i gruppheimet Rekola (5196/2022*).

Iakttagelserna vid ovan nämnda inspektioner som gjorts i egenskap av nationellt besöksorgan har redogjorts i avsnitt 3.5.

INSPEKTIONSOBSERVATIONER OM TILLGÄNGLIGHET OCH FRÄMJANDE AV DELAKTIGHETEN

Hur tillgänglighet och delaktighet har främjats är genomgående teman enligt FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning som kansliet fäster uppmärksamhet vid i samband med inspektionsbesök som utförs på plats. I artikel 9 i konventionen finns bestämmelser om tillgänglighet och möjligheten att delta fullt ut samt om tillgång på samma villkor som andra till den fysiska miljön. Artikel 19 i konventionen handlar om delaktighet i samhället och att samhällsservice och anläggningar avsedda för allmänheten ska vara tillgängliga på lika villkor för personer med funktionsnedsättning och svara mot deras behov.

För människor med funktionshinder är en tillgänglig miljö en absolut förutsättning för ett självständigt liv och möjligheter på samma villkor. Utgångspunkten för konventionen är att man i all verksamhet genomgående ska beakta kraven på tillgänglighet eftersom dessa ofta är en förutsättning för att tillgodose andra rättigheter. Att främja tillgången, tillgängligheten och delaktigheten kräver kontinuerligt arbete.

Vid JO:s inspektioner har observerats brister i tillgängligheten till lokaler samt i fråga om möjligheten att uträtta ärenden och i hur anpassningsåtgärder genomförs. Nedan framläggs en sammanställning av enskilda problem som främst observerats i samband med inspektioner.

Socialvård

Utrymmena i Esbo grupphems- och stödboendeenhet för minderåriga barn utan vårdnadshavare i Finland var tillgängliga och det fanns en hiss mellan våningarna (2873/2022*).

Boendeenheter för personer med intellektuell funktionsnedsättning eller funktionsnedsättning

Vid inspektionsbesöket vid andningsförslumningsenheten vid Hjärt- och lungcentrum (HUS) i Rekola grupphem framkom inget särskilt att anmärka på gällande utrymmenas tillgänglighet eller funktionalitet. Under diskussionen med personalen ansåg de som utförde inspektionen att det var motiverat att man informerar patienterna och deras anhöriga om beredskapen inför eventuella elavbrott (5196/2022*).

Vid inspektionsbesöket vid Eteva samkommuns psykiatriska enhet för personer med intellektuell funktionsnedsättning i Lahti framkom inget särskilt att anmärka gällande tillgängligheten i lokalerna och miljön (1686/2022* och 4119/2022*).

Omsorgs- och boendeenheter för äldre

Vid inspektionen av hemmet Mainiokoti Andante i Esbo (1127/2022*) fäste BJO uppmärksamhet vid att gårdsområdet ska underhållas även vintertid eftersom också områdena utomhus ska vara tillgängliga och lämpliga för klienterna. BJO ansåg det inte vara godtagbart att vissa av enhetens klienter de facto inte kunde vistas utomhus på grund av fastighetens dåliga vinterunderhåll.

Övriga myndigheter (ämbetsverk)

Konsumenttvistenämndens ytterdörr var tung och ganska smal. När man anlände till lokalerna skulle man trycka på summern för att öppna ytterdörren. Vid ingången fanns också en liten tröskel, som kan göra det svårare för till exempel personer som använder rullstol att uträtta ärenden. I nämndens lokaler finns en tillgänglighetsanpassad toalett. Induktionsslinga användes inte. Nämndens lokaler var tillgängliga (1949/2022*).

Tillträdet till Vanda stads sysselsättningstjänster var inte tillgängligt för personer med funktionsnedsättning eftersom ytterdörren var så smal att det inte var lätt att komma in med rullstol (2596/2022*).

Utbildning

Enligt uppgifter som erhöles vid inspektionen av Lapplands utbildningscentrum Redu hade man varit tvungen att i efterhand bygga lösningar som beaktade tillgängligheten i den ursprungliga byggnaden, men vid renoveringar beaktas lokalernas tillgänglighet och planeringen utgår från detta (4780/2022).

Brottspåföljdsområdet, åklagare och polisen

Fängelser

Kylmäkoski fängelse

Tillgänglighetsanpassad toalett i fängelsets besöksutrymmen hade omvandlats till ett utrymme för att ta urinprov och lämpade sig inte längre för sitt ursprungliga användningsändamål efter ändringarna. Enligt BJO kan fängelset inte ta en tillgänglighetsanpassad toalett som ursprungligen byggts i enlighet med föreskrifter och anvisningar ur bruk och hållet ändra dess användningsändamål med hänvisning till det ringa användningsbehovet.

Biträdande justitieombudsmannen konstaterade att fängelset genom ändringen försvagade tillgodoseendet av rörelsehindrade personers rättigheter. BJO förutsatte att nödvändiga åtgärder vidtas för att rätta till situationen.

Personer med funktionsnedsättning som anländer till fängelset hade beaktats vad gäller parkering och ingång. Närmast ingången till fängelset fanns en parkeringsplats för personer med rörelsehinder och ringklockan vid porten var placerad så att även en person i rullstol kunde trycka på den.

Vid ingången till fängelset fanns en ramp som gjorde det möjligt för rörelsehindrade personer att komma in. På fängelseavdelningen fanns en cell för personer med funktionsnedsättning och en fånge med rörelsehinder kunde röra sig mellan olika verksamhetsställen och lokaler.

Åbo polisfängelse

Justitieombudsmannen ansåg att det i sig var positivt att det byggdes tillgänglighetsanpassade celler i samband med grundrenoveringar. Justitieombudsmannen rekommenderade att polisinrättningen låter göra en kartläggning av tillgängligheten där man bedömer tillgängligheten i tillgänglighetsanpassade cellerna och deras lämplighet för kortvarig och/eller långvarig förvaring överlag och att polisinrättningen vidtar nödvändiga ändamålsenliga åtgärder för att förbättra utrustningsnivån i tillgänglighetsanpassade cellerna.

Polisinrättningen meddelade att den låter göra en så kallad tillgänglighetskartläggning av tillgänglighetsanpassade cellerna. JO konstaterade med anledning av de observationer som gjordes vid inspektionen och polisinrättningens åtgärder att inspektionen inte föranledde vidare åtgärder (4771/2022*).

Vid inspektionen av fångsjukhuset uppmuntrade BJO hälso- och sjukvården för fångar att aktivt göra fångarnas boende och funktioner så tillgängliga som möjligt även i fängelset så att också fångar med svårare funktionsnedsättning har möjlighet att klara av vardagen i fängelset på egen hand. BJO betonade betydelsen av tillgänglighet vid planeringen av det nya sjukhusets lokaler, så att även personer med funktionsnedsättning och äldre fångar och deras behov beaktas (2555/2022*).

Utlåtanden

I sitt utlåtande (8732/2021) till SHM ansåg JO att det är viktigt att konsekvenserna kring skyldigheterna i anslutning till den byggda miljön bedöms i tillräckligt omfattande utsträckning och att även de olika alternativen i regleringen beaktas när man utreder kostnaderna och hur skyldigheterna i direktivet fullgörs.

I justitieombudsmannens laglighetsövervakning har man observerat att alla åtgärder som främjar tillgängligheten inte är oskäligt dyra, så länge tillgänglighetsutmaningarna kartläggs på behörigt sätt och korrigeringarna planeras och genomförs av experter.

JO ansåg i sitt utlåtande till arbetsgruppen som koordineras av social- och hälsovårdsministeriet gällande tre förordningar som gäller tillgänglighetskraven för vissa produkter och tjänster att det är viktigt att myndigheter och andra aktörer ökar informationen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning och främjar en positiv uppfattning om personer med funktionsnedsättning samt ökar medvetenheten om tillgänglighet 2247/2022*.

Klagomål

I fallet 5511/2021* beaktade JO vid bedömningen av fördröjningen av handläggningstiden för ansökan att barnet har en svår funktionsnedsättning och att det var fråga om en subjektiv rätt till ändringsarbeten i hemmet som söktes för ett barn som behöver särskilt stöd och vars syfte var att säkerställa en tillgänglig och trygg boendemiljö för ett barn med svår funktionsnedsättning.

Klagomål som gäller tillgänglighetsfrågor kan också ha innehållit påståenden om diskriminering av personer med funktionsnedsättning och tillämpningen av diskrimineringslagen. I vissa ärenden har justitieombudsmannen meddelat den klagande att ett påstående om diskriminering i det första skedet kan föras till behöriga tillsynsmyndigheter för behandling (diskrimineringsombudsmannen och diskriminerings- och jämställdhetsnämnden) (6403/2022 och 3610/2022).

I ärende 5885/2022 överförde JO ett ärende som gällde de låga järnvägsplattformarna vid Haapamäki station till diskrimineringsombudsmannens byrå för behandling eftersom den klagande hade hänvisat till bestämmelserna i diskrimineringslagen.

Diskrimineringsombudsmannens byrå meddelade den 5 januari 2023 att den inte behandlade det enskilda ärendet i fråga desto mer, men att den främjar ärendet som ett allmänt ärende för främjande av likabehandling och kommer att diskutera tillgängligheten på järnvägsstationerna på ett allmänt plan med kommunikationsministeriet och Trafikledsverket.

UTLÅTANDEN

JO gav ett utlåtande till social- och hälsovårdsministeriet om utkastet till regeringens proposition till riksdagen med förslag till lagstiftning om genomförande av direktivet om tillgänglighetskrav för produkter och tjänster (8732/2021).

JO gav ett utlåtande om reformen av lagstiftningen om funktionshindersservice och till vissa lagar som har samband med den (1243/2022*).

JO gav ett utlåtande till social- och hälsovårdsministeriet om tre förordningar av statsrådet som gäller tillgänglighetskraven för vissa produkter och tjänster (2247/2022*).

3.4.4 AVGÖRANDEN INOM SOCIALVÅRDSOMRÅDET

BRISTER OCH FÖRFARANDEFEL I TILLGODOSEENDET AV RÄTTIGHETERNA FÖR BARN MED FUNKTIONSNEDSÄTTNING

Enligt artikel 7 i FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning ska parterna vidta alla nödvändiga åtgärder för att säkerställa att barn med funktionsnedsättning kan åtnjuta alla mänskliga rättigheter och grundläggande fri- och rättigheter fullt ut och på lika villkor som andra barn. I alla åtgärder som berör barn med funktionsnedsättning ska man i första hand beakta barnets bästa.

Ordnande av serviceboende och vård i hemmet för ett barn med svår funktionsnedsättning

JO gav i ärende 2920/2021* med tanke på framtiden stadens social- och hälsovårdsväsende en anmärkning för lagstridig försummelse av att ordna vård och omsorg enligt barnets bästa. Staden hade inte till fullo kunnat ordna alla nödvändiga tjänster för barnet (serviceboende enligt handikappservicelagen) och en vårdning med heldygnsomsorg i hemmet efter att serviceproducenten plötsligt hade sagt upp sig. JO ansåg att social- och hälsovårdsväsendets förfarande till denna del var allvarligt klandervärt. I bedömningen av hur klandervärt förfarandet var har JO beaktat att det var fråga om att trygga krävande andningsstödjande vård och nödvändig omsorg för ett barn med intellektuell funktionsnedsättning i sårbar ställning.

Som åtgärder fäste JO dessutom social- och hälsovårdsväsendets uppmärksamhet vid det som i avgörandet sägs om ansvaret för att ordna och övervaka social- och hälsovårdstjänsterna, tryggheten av servicens kontinuitet, sektorsövergripande samarbete och bedömning av servicebehovet hos ett barn med funktionsnedsättning som behöver särskilt stöd.

JO betonade att staden i egenskap av myndighet med organiseringsansvar ska övervaka och säkerställa att serviceproducentens verksamhet uppfyller lagens krav på god social- och hälsovård. Staden ska ingripa i den verksamhet som bedrivs av privata producenter av köpta tjänster om verksamheten äventyrar tillgodoseendet av klientens rättigheter och intressen. Detta tillsyns- och organiseringsansvar kan inte överföras till en enskild klient eller klientens lagliga företrädare (vårdnadshavare).

Enligt JO borde social- och hälsovårdsväsendet i god tid – i sektorsövergripande samarbete – ha bedömt och planerat på vilket sätt den servicehelhet som beviljats barnet kan genomföras även i exceptionella situationer i barnets hem. Enligt JO borde man i barnets vård- och serviceplan ha antecknat förfaringssätt för hur man ska gå till väga om barnets nödvändiga vård och omsorg avbryts eller om det plötsligt råder brist på vårdare. Med detta förfarande hade man sannolikt kunnat undvika ett fullständigt avbrott i tjänsterna i en överraskande störningssituation.

Enligt JO berodde utmaningarna med att koordinera och utbyta information om tjänster som produceras hemma hos barnet åtminstone delvis på bristfällig kontakt och oklar ansvarsfördelning mellan olika aktörer (familjen, serviceproducenten, stadens social- och hälsovårdsväsende, den specialiserade sjukvården). JO ansåg att stadens social- och hälsovårdsväsende – i egenskap av instans som ansvarar för barnets service – borde ha ordnat en tätare kontakt mellan de aktörer och personer som påverkade hur barnets servicehelhet fungerade.

JO ansåg det vara nödvändigt och viktigt att en socialarbetare som fungerar som egen kontaktperson alltid deltar i hembesök, bedömningar av servicebehovet och utarbetandet av en serviceplan när det gäller ett barn som behöver särskilt stöd. JO bad stadens social- och hälsovårdsväsende att inom utsatt tid meddela vilka åtgärder det har vidtagits med anledning av beslutet.

Staden meddelade den 30 september 2022 att det efter våren 2021 regelbundet en gång per månad har hållits gemensamma möten med familjen, serviceproducenten, servicen för personer med funktionsnedsättning och hälso- och sjukvårdstjänsterna och vid tidpunkten för meddelandet kunde servicen produceras i hemmet i enlighet med beslutet om serviceboende och så på ett sätt som säkerställde barnets bästa. Vid tidpunkten för meddelandet ansvarade en socialarbetare för barnets angelägenheter. Det multiprofessionella samarbetet fungerade och man skötte barnets angelägenheter tillsammans.

Verkställighet av förvaltningsdomstolens beslut i ett ärende som gäller service för personer med funktionsnedsättning

I ärende 4937/2021* delgav JO Helsingfors stads social- och hälsovårdssektor sin uppfattning om lagstridig fördröjning vid verkställandet av förvaltningsdomstolens beslut och fattandet av beslut om serviceboende för ett barn med svår funktionsnedsättning. Förfarandet ansågs ännu mer klandervärt till följd av att det var fråga om att behandla ett ärende som gällde service för ett barn med svår funktionsnedsättning som behöver särskilt stöd och är i utsatt ställning. Stadens service för personer med funktionsnedsättning hade fattat ett beslut om serviceboende för barnet nästan ett halvt år efter att förvaltningsdomstolen hade returnerat ärendet till staden för ny behandling, även om avgörandet inte hade krävt ytterligare utredningar. En tjänsteinnehavare inom servicen för personer med funktionsnedsättning hade fattat ett beslut för barnet först efter att staden hade fått justitieombudsmannens begäran om utredning i ärendet. JO betonade att myndigheten utan dröjsmål ska vidta åtgärder för att verkställa domstolens beslut. En socialvårdsklient har rätt att lita på att myndigheten på eget initiativ sörjer för att verkställa domstolens beslut och fatta de myndighetsbeslut som verkställigheten förutsätter.

JO delgav dessutom social- och hälsovårdssektorn att ärendet som gäller service för personer med funktionsnedsättning har anhängiggjorts samt sina synpunkter på beslutets giltighet. Enligt JO borde tjänsteinnehavaren i beslutet om serviceboende för barnet ha antecknat att ärendet anhängiggjordes den dag då ansökan om serviceboende för barnet gjordes och registrerades som anhängiggjord i socialväsandets klientdatasystem i stället för det datum då förvaltningsdomstolen fattade sitt beslut.

Övriga avgöranden

I justitieombudsmannens två beslut betonades vikten av sektorsövergripande och multiprofessionellt samarbete för att beakta individuella behov hos barn som behöver särskilt stöd.

I sitt första avgörande 1688/2021 ansåg JO att det är viktigt att kommunen fortsätter sitt sektorsövergripande och multiprofessionella samarbete och utvecklar samarbetet i en situation där klaganden ständigt verkade ha en annan åsikt om planeringen och ordnandet av tjänster för barnet än kommunens social- och hälsovårdsväsende och bildningsväsende samt uppleva oklarheter kring situationen. Enligt JO kunde ett mer planmässigt sektorsövergripande samarbete särskilt inom tjänsterna för den klagandes familj och barn ha främjat kartläggningen och genomförandet av lämpliga serviceformer och servicehelheter i rätt tid.

I sitt andra avgörande 8687/2021 betonade BJO att en sektorsövergripande och multiprofessionell klientplan som utarbetas med samtycke av en klient inom socialvården eller dennes lagliga företrädare kan göra det möjligt att beakta individuella behov hos personer som behöver särskilt stöd och främja samarbetet mellan myndigheterna inom olika förvaltningsområden.

JO ansåg i sitt avgörande 5511/2021 att det faktum att kommunens service för personer med funktionsnedsättning dröjt med att behandla den klagandes barns ansökningsärende stred mot handikappservicelagen och socialvårdslagen.

Kommunen hade inte framfört några godtagbara särskilda skäl till att behandlingstiden på tre månader enligt handikappservicelagen hade överskridits. JO uppmärksammade kommunens service för personer med funktionsnedsättning på en lagenlig behandling av ansökningar och ett förfarande enligt god förvaltning. JO beaktade i sin bedömning att det i ärendet varit fråga om en stödåtgärd som söks som subjektiv rättighet för ett barn med svår funktionsnedsättning som behöver särskilt stöd.

ÄN EN GÅNG KRITIK MOT FÖRSENINGAR I BESLUTSFATTANDET OCH ANDRA FÖRSUMMELSER

De vanligaste brister som justitieombudsmannen konstaterar i sin laglighetsövervakning är dröjsmål i behandlingen av ansökningar om förmåner eller tjänster som beviljas personer med funktionsnedsättning samt myndighetens försummelse av skyldigheten att fatta beslut. Sådana fel i förfarandet äventyrar tillgodoseendet av rättsskyddet för personer med funktionsnedsättning, eftersom klientens ändringssökande fördröjs eller inte kan genomföras. I avgörandena har det betonats att man bör sträva efter att ordna stödet för en person som behöver långvarigt stöd så att servicens kontinuitet tryggas.

Utgångspunkten för ordnandet av service för personer med funktionsnedsättning och valet av sätt att ordna servicen ska alltid vara att klientens självbestämmanderätt respekteras och klientens självständighet stärks. Beslut gällande tjänster och stödåtgärder enligt lagen om service och stöd på grund av handikapp ska fattas utan obefogat dröjsmål och senast tre månader efter att personen med funktionsnedsättning eller hans eller hennes företrädare ansökt om service eller stöd.

I ärende 6384/2021* ansåg BJO att det tagit oskäligt lång tid att utreda ett ärende som gällde ändringsarbeten i den klagandes bostad (över ett och ett halvt år) utan att ärendet, som gällde omstridda ändringsarbeten, kunde lösas i en eller annan riktning. BJO ansåg det också vara bristfälligt att det av utredningen inte framgick att klaganden fått tillräckligt med råd om hur ärendet ska föras vidare och om hur rättsmedel används.

Även i ärende 5862/2021 var det fråga om en lagstridig fördröjning av ett beslut på en ansökan om ändringsarbeten i bostaden (ändring av rullstolsramp), vilket JO ansåg vara klandervärt.

Ärende 8637/2021* handlade om att behandlingen av en begäran om omprövning i anslutning till ändringsarbeten i bostaden fördröjts. Ställföreträdaren för BJO ansåg att Samkommunen för social- och hälsovård i Mellersta Nyland hade försummat att behandla begäran om omprövning som brådskande på det sätt som lagen förutsätter och att behandlingen således fördröjts på ett lagstridigt sätt.

I justitieombudsmannens laglighetsövervakning har det av hävd ansetts viktigt att det i den besväransvisning som fogas till beslutet tydligt berättas om att en rättegångsavgift uppbärs samt att ändringssökandet är avgiftsfritt, eftersom en ett förhandsmeddelande om avgifterna främjar den goda förvaltning och en rättvis rättegång som tryggas i 21 § i grundlagen. Genom de anvisningar som ges i besväransvisningarna fullgörs den skyldighet att ge service och rådgivning som hör till grunderna för god förvaltning.

I ärende 1950/2022* ansåg JO att det var en tillräcklig åtgärd att delge stadens social- och hälsovårdsväsende att den besväransvisning som fogats till socialsektionens beslut, där rättegångsavgiften meddelades, var vilseledande i fråga om domstolsavgifterna. Detta berodde på att ändringssökanden på basis av besväransvisningen med fog kan tolka det som att en domstolsavgift tas ut för behandlingen av besvär i socialvårdsärenden.

Eftersom det i laglighetsövervakningen av hävd inte har ansetts att utmaningar i anslutning till hanteringen av fakturor och antalet anställda är en grundad orsak till att behandlingen fördröjs, ansåg ställföreträdaren för BJO att Åbo stad hade försummat att behandla faktureringen av klientavgifter för färdtjänst utan obefogat dröjsmål efter att faktureringspraxisen för självrisken för färdtjänster ändrades den 1 juli 2021 (7548/2021).

Myndigheternas försummelser i beslutsfattandet

I ärende 5389/2021 delgav JO samkommunen sin åsikt om försummelse i beslutsfattandet i ett ärende som gällde att ersättning för uppehålle slutade betalas ut till en andningsförslumningspatient. Enligt JO borde samkommunen på begäran – i enlighet med kraven på god förvaltning – ha fattat ett överklagbart beslut om att utbetalningen av ersättning för uppehålle upphör och andra krav på ersättning för uppehålle.

Försummelsen i beslutsfattandet kunde ha äventyrat tillgodoseendet av den klagandes huvudmans rättsskydd i ärendet. JO betonade att det med tanke på andningsförslamningspatientens rättsskydd är viktigt att patienten om hen så önskar i sista hand kan föra ett ärende som gäller avgiftsfritt uppehålle enligt lagen om klientavgifter till domstol för prövning.

Dessutom anser JO att samkommunen borde ha gett andningsförslamningspatienten anvisningar om hur rättsmedel används. JO fäste samkommunens uppmärksamhet vid användningen av rättsmedel och rådgivningen i anslutning till detta.

JO bad samkommunen att inom utsatt tid meddela vilka åtgärder den har vidtagit med anledning av beslutet.

Samkommunen meddelade den 14 oktober 2022 att den fattat ett beslut i ärendet för patienten.

Försummelse i beslutsfattandet var aktuellt även i ärende 8202/2021, där det inte hade fattats något överklagbart beslut om ansökan om ersättning för ett psykologutlåtande. BJO delgav samkommunen för social- och hälsovård sin uppfattning om försummelsen av att fatta ett beslut.

I sitt avgörande 2692/2021* betonade JO att det enligt lagen angående specialomsorger om utvecklingsstörda är ledningsgruppen för specialomsorger som fattar beslut om att avsluta specialomsorger, om inget annat bestäms i instruktionen för specialomsorgsdistriktet. JO ansåg att samkommunen hade försummat att för klaganden fatta ett beslut om att avsluta den arbetsverksamhet som beviljats i form av specialomsorger. Tjänsteinnehavaren hade fattat ett beslut om arbetsverksamhet enligt handikappservicelagen medan den verksamhet som beviljats som specialomsorg var i kraft. JO ansåg att förfarandet inom servicen för personer med funktionsnedsättning i beslutsfattandet kring arbetsverksamhet var oklart, problematiskt och försvagade förtroendeskyddet samt rättsskyddet bland annat på grund av att den terminologi som servicen för personer med funktionsnedsättning använder för olika tjänster har varit oklar. Att få ett beslut om att arbetsverksamheten avslutas utan dröjsmål och i rätt tid skulle ha haft särskild betydelse i klagandens situation, eftersom klaganden och myndigheten hade varit av olika åsikt bland annat om huruvida servicen över huvud taget hade beviljats som specialomsorg eller i enlighet med handikappservicelagen.

JO betonade att myndigheten ska försäkra sig om att dess förfarande inte leder till att en socialvårdsklient går miste om förmåner eller att förmånerna inskränks och att myndigheten är skyldig att följa sina beslut och eventuella förbindelser som ingår i dem, så att förfarandet inte kränker principen om förtroendeskydd.

JO betonade på ett allmänt plan att parten innan ett beslut fattas ska ges tillfälle att avge sin förklaring till alla utredningar som kan påverka avgörandet av ärendet.

PERSONLIG ASSISTANS ENLIGT HANDIKAPPSERVICELAGEN

Dröjsmål i ersättningen av lönekostnader för personlig assistent

I avgörande 5892/2021* delgav ställföreträdaren för BJO Samkommunen för hälsovården i Mellersta Satakunta sin uppfattning om att ersättningen av kostnaderna för att anställa en personlig assistent fördröjts på lagstridigt sätt.

Ställföreträdaren för BJO beaktade vid bedömningen av hur klandervärt samkommunens dröjsmål med betalningen av ersättning var att en arbetsgivare med grav funktionsnedsättning i arbetsgivarmodellen för personlig assistans har ett särskilt behov av att få ersättning för att anställa en assistent inom överenskommen tid. Att ersättningen betalas i rätt tid är en förutsättning för att en arbetsgivare med svår funktionsnedsättning ska kunna betala lön till sin personliga assistent i tid.

Ställföreträdaren för BJO ansåg det vara bristfälligt att aktuella ärenden som berörde betalningen av ersättning för personlig assistans och ansökan om ersättning inte entydigt hade antecknats i beslutet om personlig assistans till den klagande.

Ställföreträdaren för BJO anser att betalningen av ersättning för en assistent och ersättningspraxisen ska antecknas tydligt och begripligt i tjänsteinnehavarens beslut om ordnande av personlig assistans.

Det hade heller inte fattats några separata överklagbara beslut om ändringarna av tidpunkten och praxisen för utbetalning för den klagande, och därför ansåg ställföreträdaren för BJO att samkommunen till denna del inte hade förfarit på det sätt som föreskrivs i handikappservicelagen och socialvårdslagen.

I fallet 7415/2021 var det fråga om en försummelse i beslutsfattandet och fördröjning av behandlingen av ett ärende, då ärendet som gällde ersättning av kostnader för att anställa en personlig assistent för klaganden hade utretts vid samkommunen i över 2 år utan att ärendet slutligt avgjorts. Samkommunen hade för klaganden heller inte fattat något överklagbart beslut om att den slutar ersätta kostnaderna för att anställa en personlig assistent. BJO konstaterade att om det rådde oenighet om den ersättning som skulle betalas för assistenten borde samkommunen utan ogrundat dröjsmål ha fattat ett överklagbart beslut med anledning av den klagandes ansökan eller yrkande. BJO ansåg att förfarandet var särskilt klandervärt eftersom en arbetsgivare med svår funktionsnedsättning i arbetsgivarmodellen för personlig assistans har ett särskilt behov av att få ersättning för att anställa en assistent inom överenskommen tid.

Ett beslut ska fattas om ändringar i servicen

I ärende 5168/2021* ansåg JO att samkommunens förfarande var klandervärt eftersom beslutet om personlig assistans till den klagande inte hade justerats även om samkommunen hade överfört ansvaret för kvällsbesök för personlig assistans till hemvården i slutet av 2020. JO betonade att det med tanke på en socialvårdsklients rättsskydd är särskilt viktigt att klienten får ett överklagbart och motiverat beslut av en tjänsteinnehavare i fall där mängden service minskar eller sättet att ordna servicen ändras.

Tryggande av kontinuerlig service för personer med funktionsnedsättning

BJO fäste välfärdssamkommunens uppmärksamhet vid vikten av att vara omsorgsfull vid utredning av servicebehovet och säkerställandet av en ändamålsenlig informationsgång, eftersom samkommunen på grund av vårdslöshet och brister i informationsgången inte hade kunnat trygga en kontinuerlig service för en klient med funktionsnedsättning (dagverksamhet och personlig assistans). Dessutom fäste BJO välfärdssamkommunens uppmärksamhet vid att klientens serviceplan ska ses över om det sker förändringar i förhållandena för personen med funktionsnedsättning samt även i övrigt enligt behov. BJO uppmärksammade särskilt samkommunen på att klientens egen kontaktperson enligt socialvårdslagen har i uppgift att trygga och främja kontinuiteten i och genomförandet av klientens service 8321/2021.

Fastställande och justering av värdet på en servicesedel

JO ansåg i sitt beslut av den 30 november 2021 gällande Tröskeln rf:s klagomål att det för att servicesedelns värde ska hålla en tillräcklig och skälig nivå förutsätts att servicesedelns värde regelbundet följs upp och vid behov justeras. När kommunen har ordnat service med en servicesedel ska den se till att servicen uppfyller det beslut som fattats för klienten och den service som behövs enligt serviceplanen. Kommunen kan inte befria sig från sitt organiseringsansvar genom att helt och hållet överföra ansvaret till producenten enligt servicesedeln, utan kommunen ska i egenskap av serviceanordnare följa upp och övervaka det faktiska genomförandet av servicen. Det valda sättet att ordna servicen får inte hindra eller inskränka tillgodoseendet av klientens rättigheter.

JO förutsatte i sitt beslut att social- och hälsovårdsministeriet senast den 31 december 2022 meddelar vilka observationer som gjorts i regionförvaltningsverkens tillsyn och styrning i fråga om tillräckligheten i värdet på kommunernas servicesedlar för personlig assistans och vilka tilläggsåtgärder som eventuellt har vidtagits i ärendet. Samtidigt bad JO ministeriet bedöma om regionförvaltningsverkens eventuella åtgärder är tillräckliga i ärendet (5684/2020*).

Social- och hälsovårdsministeriet bedömde med anledning av regionförvaltningsverkens utredning i ärendet och styrningsbrevet gällande välfärdsområdena som beretts av tillsynsmyndigheterna (rfv och Valvira) samt de utvecklingsåtgärder som i övrigt beretts i anslutning till ärendet att styrningsåtgärderna i ärendet är tillräckliga för att säkerställa att kraven och målen i lagstiftningen uppfylls samt att klienternas rättigheter tillgodoses. Ministeriet ansåg också att det för att säkerställa att klientens grundläggande fri- och rättigheter tillgodoses i individuella situationer är viktigt att kommunerna och i fortsättningen välfärdsområdena fullgör sin skyldighet enligt 8 § i lagen om servicesedlar att höja servicesedelns värde om klientens eller hans familjs försörjning eller lagstadgade underhållsskyldighet äventyras.

FÄRDTJÄNST ENLIGT LAGEN OM SERVICE OCH STÖD PÅ GRUND AV HANDIKAPP

Enligt artikel 20 i FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning ska konventionsstaterna vidta effektiva åtgärder för att säkerställa en så självständig personlig rörlighet som möjligt för personer med funktionsnedsättning, bland annat genom att underlätta den personliga rörligheten för personer med funktionsnedsättning på det sätt de vill och när de vill samt till ett rimligt pris.

Färdtjänst enligt handikappservicelagen vid Kessote

BJO delgav i ärende 8942/2021* Samkommunen för hälsovården i Mellersta Satakunta sin uppfattning om att samkommunen misslyckats med att ordna och tillhandahålla färdtjänst. Dessutom fäste BJO samkommunens uppmärksamhet vid det som sägs om att säkerställa möjligheterna för personer med funktionsnedsättning och rådet för personer med funktionsnedsättning att påverka och delta.

BJO ansåg att Kessotes förfarande var klandervärt eftersom de missförhållanden och brister som uppdagats i genomförandet av färdtjänsten obestridligen hade kunnat påverka möjligheten för enskilda klienter med svår funktionsnedsättning att använda den färdtjänst de beviljats som en subjektiv rätt. I bedömningen av hur klandervärt förfarandet var beaktade BJO dock att Kessote kontinuerligt hade strävat efter att rätta till situationen genom olika åtgärder som beskrivits i utredningen.

BJO fäste Kessotes uppmärksamhet vid att det sätt att ordna och den praxis för ordnandet av färdtjänst som samkommunen valt de facto inte får begränsa eller förhindra användningen av lagstadgade färdtjänster och i fråga om en person med svår funktionsnedsättning möjligheterna att röra sig utanför hemmet och delta i verksamhet. BJO konstaterade att kommunen (och samkommunen) med beaktande av de individuella behoven och livssituationen hos en person med svår funktionsnedsättning ska se till att den service för personer med funktionsnedsättning som beviljats också ordnas vid avbrott eller störningar i servicen. BJO betonade att kommunala organ och de tjänsteinnehavare som lyder under dem utan dröjsmål ska vidta behövliga åtgärder om det förekommer brister i kvaliteten på den service som ska ordnas eller om ordnandet av servicen äventyrar tillgodoseendet av klientens personliga intressen.

BJO betonade att även om kommunen således kan ordna de uppgifter som hör till social- och hälsovården genom att skaffa tjänster från en privat serviceproducent, kan den inte överföra sitt eget organiseringsansvar till den privata serviceproducenten eller en enskild klient. Kommunen ska också övervaka ordnandet av de tjänster som den köper och tjänsternas kvalitet.

Därmed ska kommunen ingripa i den verksamhet som bedrivs av en privat producent av köpta tjänster om verksamheten äventyrar tillgodoseendet av klientens rättigheter och intressen.

BJO kunde i bedömningen av hörandet av personer med funktionsnedsättning och rådet för personer med funktionsnedsättning i konkurrensutställnings- och upphandlingsförfarandet inte övertyga sig om att Kessote på det sätt som förutsätts i FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning och i kommunallagen gav personer med funktionsnedsättning – till exempel via rådet för personer med funktionsnedsättning – tillräckliga möjligheter att påverka och delta i planeringen och beredningen av reformen av färdtjänsten. Därför fäste BJO Kessotes uppmärksamhet vid att säkerställa möjligheterna för personer med funktionsnedsättning och rådet för personer med funktionsnedsättning att påverka och delta i den kommunala verksamheten.

BJO anser att det i konkurrensutställningen och ordnandet av färdtjänst enligt handikappservicelagen är fråga om ett sådant ärende som påverkar rättigheterna för personer med funktionsnedsättning och som har särskild betydelse för deras delaktighet, rörlighet och förmåga att klara av de dagliga funktionerna. Färdtjänst enligt handikappservicelagen möjliggör tillgodoseendet av många andra grundläggande fri- och rättigheter och mänskliga rättigheter. Med hjälp av fungerande färdtjänster kan personer med svår funktionsnedsättning ta sig till exempelvis arbete, studier och fritidsaktiviteter. Därför ansåg BJO det särskilt viktigt att rådet för personer med funktionsnedsättning och serviceanvändare med funktionsnedsättning ges en faktisk möjlighet att påverka och delta i planeringen, beredningen, verkställandet och uppföljningen av reformerna av färdtjänsten.

Information om särskild rätt till färdtjänst och praxis för återkallelse

I ärende 1707/2021* fäste ställföreträdaren för BJO Kuopio stads uppmärksamhet vid myndighetens rådgivnings-, informations- och utredningsskyldighet. Ställföreträdaren för BJO betonade att om kommunen har tillgång till individuella särskilda rättigheter till färdtjänst ska myndigheten också informera och ge klienten tydliga och begripliga anvisningar om förfarandet för att ansöka om dessa särskilda rättigheter. Ställföreträdaren för BJO ansåg att den praxis som nämns i stadens utredning, nämligen att man informerar om de särskilda rättigheterna endast i det skede då man ansöker om färdtjänst, om man upptäcker att klienten behöver sådana, inte är tillräcklig.

Ställföreträdaren för BJO ansåg att Kuopio stads anvisningar om färdtjänst var problematiska i ljuset av lagstiftningen om klientavgifter eftersom det av utredningen inte framgick om man i Kuopio fattar ett överklagbart beslut om indrivning av kostnader för en resa som inte avbokats. Enligt ställföreträdaren för BJO:s uppfattning ska en klient kunna föra ett ärende som gäller en förlorad serviceresor till socialvården för bedömning och beslut.

AVSLUTANDE AV DAGVERKSAMHET FÖR REHABILITERINGSKLIENTER INOM MENTALVÅRDEN

I sitt avgörande 2719/2021* ansåg JO det vara bristfälligt att de personer som deltagit i den dagcenterverksamhet som ordnats av hälso- och sjukvården (Mellersta Finlands regionala hälsocentral) eller de organisationer för personer med funktionsnedsättning som representerat dessa inte hade kunnat delta i den reform av servicestrukturen som beretts av Mellersta Finlands regionala hälsocentral och Keuruu stad. När dagcenterverksamheten upphörde upplevde en del av patienterna att det var utmanande att övergå till tjänster enligt handikappservicelagen. JO ansåg det vara viktigt att användarna och/eller de organisationer som representerar dem involveras i beredningen av strukturförändringar när myndigheten drar upp riktlinjer för servicestrukturerna. JO fäste uppmärksamhet vid tillgodoseendet av rätten för personer med funktionsnedsättning att delta.

JO fäste Keuruu stads och Mellersta Finlands regionala hälsocentrals uppmärksamhet vid myndighetens ansvar för att ge serviceanvändarna och invånarna (kommuninvånarna) väsentlig information om de ändringar i servicen som är av betydelse för dem och om orsakerna till dessa. I detta fall framhövdes Keuruu stads ansvar för informationen eftersom ansvaret för att ordna den nya tjänsten i stället för den avslutade tjänsten (dagcenterverksamheten) överfördes till staden i samband med servicestrukturreformen. JO betonade att en tillräcklig information enligt kommunallagen inte enbart innebär att informera om avgöranden och deras effekter, utan kommunen ska också informera sina invånare om ärenden som är anhängiga i kommunen och om planer som gäller dem. När förändringar i verksamheten påverkar en enskild klients rättigheter och skyldigheter, ska socialvårdspersonalen för klienten utreda vilka rättigheter och skyldigheter klienten har samt olika alternativ och deras verkningar liksom också andra omständigheter som är av betydelse för klientens sak.

JO fick ett starkt intryck av att samarbetet mellan hälso- och sjukvården och socialvården (servicen för personer med funktionsnedsättning) inte hade fungerat smidigt efter reformen av servicestrukturen. Enligt JO:s uppfattning borde socialvården (grundtryggheten) och hälso- och sjukvårdsmyndigheterna ha samarbetat betydligt mer för att trygga en smidig servicekedja för patienter och klienter än vad som framgick av utredningen. JO ansåg det vara bristfälligt att en representant för socialvården inte vid behov ingick i ovan nämnda multiprofessionella arbetsgrupp. Bristen på samarbete kunde ha bidragit till att tjänster som baserar sig på klientens individuella behov efter att servicen upphört inte hade bildat en helhet som var förenlig med klientens intresse, eftersom klienten hade kunnat bli helt utan den service hen behövde.

Grundtryggheten i Keuruu stad borde enligt JO i sin verksamhet ha beaktat servicens kontinuitet i god tid redan när ändringen av servicen planerades och även på annat sätt än genom att "satsa på servicehandledning" efter att servicen upphört. I detta fall var det i sista hand Keuruu stads skyldighet att säkerställa att de tjänster som ska ersätta den service som avslutats till sitt innehåll och sin omfattning genomförs i enlighet med det individuella behovet och intresset hos personen med funktionsnedsättning och att rehabiliteringsklienter inom mentalvården genom samarbete mellan social- och hälsovården får den service de behöver.

PATIENTER MED SCHIZOFRENI ERBJUDS INTE DEN SOCIALSERVICE SOM DE HAR RÄTT TILL ENLIGT LAG

BJO gav två avgöranden om socialservice för personer med kronisk schizofreni.

I det första fallet var det fråga om en kränkning av privatlivet eftersom det för klienten valdes en bostad (serviceboende med heldygnssomsorg) långt från personens nära anhöriga och därmed de facto kraftigt begränsade mötena mellan mor och dotter. Enligt BJO var det oundvikliga intrycket att kontakten med dottern och barnbarnen inte hade getts någon betydelse när den bästa boningsorten bedömdes (1942/2021*).

I det andra fallet identifierade yrkesutbildade personer inom socialvården inte rätten till avgiftsfri service för personer med kronisk schizofreni. Utgångspunkten för lagstiftningen är att yrkesutbildade personer inom socialvården genom sitt eget agerande säkerställer att personer i sårbar ställning får nödvändig omsorg. Enligt handikappservicelagen hör det till kommunens, numera välfärdsområdets särskilda skyldigheter att ordna nödvändig boendeservice för rehabiliteringsklienter inom mentalvården, som även bedöms vara personer med svår funktionsnedsättning. Serviceboende enligt handikappservicelagen är en avgiftsfri helhet för klienten, även om den skulle bestå av avgiftsbelagda tjänster som ordnas med stöd av olika lagar, såsom hemvård och hjälp med städning av bostaden 6600/2021*.

3.4.5 AVGÖRANDEN INOM SOCIALFÖRSÄKRINGSOMRÅDET

HANDLÄGGNINGSTIDEN FÖR ANSÖKNINGAR OM KRÄVANDE MEDICINSK REHABILITERING

Tre ärenden som justitieombudsmannen avgjorde handlade om FPA:s försummelse att behandla en ansökan om krävande medicinsk rehabilitering av en klient med svår funktionsnedsättning utan ogrundat dröjsmål.

I det första fallet 7676/2021* gav JO FPA en anmärkning med tanke på framtiden för lagstridigt förfarande vid behandlingen av den klagandes barns ansökan. JO ansåg att FPA på ett mycket klandervärt sätt hade försummat att behandla ansökan om fortsatt krävande medicinsk rehabilitering (fysioterapi och talterapi) för ett barn med svår funktionsnedsättning utan ogrundat dröjsmål. JO betonade att FPA borde ha strävat efter att agera utan dröjsmål i alla skeden av behandlingen av ärendet.

FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning och FN:s konvention om barnets rättigheter förutsätter att man i alla åtgärder som gäller barn med funktionsnedsättning i första hand ska beakta barnets bästa. I det här fallet var det fråga om rehabilitering av ett barn, och det att den fortsatta ansökan behandlades snabbt var av särskilt stor betydelse för att barnets rehabilitering skulle kunna fortsätta utan avbrott.

På grund av fördröjningen avbröts dock den fysioterapi och talterapi FPA ordnat för barnet under utveckling för nästan två månader, även om FPA borde ha strävat efter att behandla ärendet så snabbt som möjligt.

Även i ärende 8525/2021* ansåg BJO att FPA hade försummat sin skyldighet att behandla den klagandes rehabiliteringsansökan på behörigt sätt och utan ogrundat dröjsmål. Behandlingen av ansökan hade börjat med en lång passiv tidsperiod trots att kunden begärt att behandlingen ska påskyndas, och under denna tid verkade inte behandlingen av ansökan ha framskridit på något sätt. Ärendet behandlades med betydande fördröjning. BJO betonade att FPA borde ha strävat efter att agera utan dröjsmål i alla skeden av behandlingen av ärendet. I processen för att behandla ansökningar bör FPA säkerställa att behandlingen av ansökan inte stannar upp och att de perioder då inga åtgärder genomförs är så korta som möjligt.

Även det tredje fallet 5637/2021 ansåg JO att FPA hade försummat att behandla den klagandes ansökan utan ogrundat dröjsmål. FPA meddelade att anstalten ska utveckla den riksomfattande övergripande processen för behandling av förmånen krävande medicinsk rehabilitering. JO ansåg att FPA:s utvecklingsarbete är nödvändigt, eftersom kontinuiteten i den krävande medicinska rehabilitering som FPA beviljar och det att ansökan om fortsatt rehabilitering behandlas utan dröjsmål har stor betydelse för rehabiliteringsklientens dagliga liv, vilket FPA borde beakta på alla sätt i sitt beslutsfattande.

BRISTER I MOTIVERINGEN AV BESLUT OCH TILLGÅNGEN TILL FAMILJEREHABILITERING PÅ MODERSMÅLET

I ärende 8525/2021* ansåg BJO att FPA:s beslut på ansökan om familjerehabilitering var oklart och äventyrade klagandens rättsskydd samt att motiveringarna till beslutet var bristfälliga. I motiveringarna till beslutet hade man inte alls tagit ställning till vilken betydelse det hade för bedömningen av ansökan att klaganden hade skaffat tjänsten i Sverige på grund av att FPA inte hade ordnat familjerehabilitering på svenska. Dessutom hade FPA inte avslagit sökandens ersättningsyrkande och i beslutet hade FPA heller inte motiverat orsakerna till att klaganden inte hade beviljats familjerehabilitering i Finland. BJO ansåg det också vara ett missförhållande att FPA i beslutet inte alls hade behandlat psykologens kostnader, även om de också ingick i ansökan. BJO fäste FPA:s uppmärksamhet vid att beslut ska motiveras omsorgsfullt.

Enligt BJO:s uppfattning skulle ett förfarande som bättre tryggar den klagandes rättsskydd ha varit att FPA med anledning av ansökan skulle ha fattat ett beslut där det skulle ha bedömts om den klagande ska beviljas den behovsprövade rehabilitering som hen ansökt om (familjerehabilitering). Dessutom borde FPA också ha fattat ett separat beslut där det bedöms om den klagande ska få ersättning för den kurs och de psykologtjänster hen köpt. Nu hade FPA i beslutet förkastat familjerehabiliteringen och samtidigt också bedömt ersättningsärendet utan att bedöma den klagandes möjlighet att få familjerehabilitering och å andra sidan utan att den klagande hade rätt att överklaga beslutet till den del det gällde ersättning av kostnader. Om FPA hade avgjort den klagandes yrkande som ärende som berör ersättning av rehabiliteringskostnader, skulle klaganden enligt BJO ha kunnat gå den sedvanliga vägen för att anföra besvär om beslutet.

BJO ansåg att FPA:s beslut allvarligt äventyrade den klagandes rättsskydd eftersom det i beslutet inte fanns någon besväransvisning. Därmed kunde klaganden heller inte anföra besvär och därför kunde inte den klagande i samband med ändringssökandet få ett avgörande i frågan om huruvida hen skulle ha haft rätt att få ersättning för en tjänst som skaffats i en annan EU-stat med stöd av EU-lagstiftningen.

BJO bad FPA att senast den 20 februari 2023 (förlängning till 31.3.2023) meddela vilka åtgärder BJO:s uppfattning eventuellt har föranlett.

FPA meddelade 17.3.2023 att anstalten gett kunden ett nytt, bättre motiverat och överklagbart beslut gällande den ersättning av kostnaderna som kunden ansökt om. FPA meddelade att man i fortsättningen kommer att fästa större uppmärksamhet vid att motivera avslag på rehabiliteringsbeslut. Dessutom meddelade FPA att anstalten kommer att intensifiera sitt interna samarbete mellan olika förmåner så att man vid handläggningen av förmåner i fortsättningen på ett mer övergripande sätt än tidigare kan beakta kundens situation och hens rätt till ersättningar på basis av olika bestämmelser oberoende av på vilka grunder kunden har ansökt om ersättning.

FPA hade trots försök varken genom offentlig upphandling eller direktupphandling lyckats få en svenskspråkig serviceproducent som kunde ordna familjerehabilitering enligt prövning. BJO anser att det med fog kan konstateras att en rehabiliteringstjänst som ordnas genom tolkning inte helt kan jämföras med en tjänst som tillhandahålls direkt på modersmålet. I en sådan situation är det särskilt viktigt att ett barn med funktionsnedsättning får service på sitt modersmål. Den klagande hade inte rätt att få familjerehabilitering på sitt eget modersmål på lika villkor som finskspråkiga.

BJO ansåg att situationen var oroväckande. BJO bad FPA att senast den 30 maj 2023 lämna en utredning om hur FPA i fortsättningen ämnar sörja för tillgången till familjerehabilitering för familjer.

FPA meddelade 17.3.2023 att anstalten under 2024 kommer att ta i bruk ett registreringsförfarande som inte omfattas av upphandlingslagen som ett sätt att ordna LAKU-familjerehabilitering. Registreringsförfarandet ger serviceproducenten flexibilitet och tack vare registreringsförfarandet kan FPA också kontinuerligt informera och marknadsföra svenskspråkiga producenter av rehabilitering om möjligheten att registrera sig som serviceproducenter av LAKU-familjerehabilitering.

3.4.6 AVGÖRANDE INOM UNDERVISNINGSSOMRÅDET

I justitieombudsmannens laglighetsövervakning är stöd för lärande samt ställningen och rättigheterna för barn och unga i utsatt ställning, personer med funktionsnedsättning och andra barn och unga som behöver stöd frågor som ofta återkommer i klagomålen.

I sitt avgörande 3927/2021* av ett klagomål från Undervisningssektorns Fackorganisation betonade BJO att den rätt till grundläggande utbildning som tryggas för var och en stöds av att specialundervisning ges av en lärare som uppfyller behörighetsvillkoren. BJO föreslog att undervisnings- och kulturministeriet bedömer om bestämmelserna om behörighetsvillkoren för personal inom undervisningsväsendet borde förtydligas.

BJO betonade att en elev oberoende av undervisningsplats eller undervisningsgrupp alltid har rätt till specialundervisning som hör till det särskilda stödet i de läroämnena där det har konstaterats att eleven har ett behov av specialundervisning. BJO föreslog att undervisnings- och kulturministeriet och Utbildningsstyrelsen ska bedöma om barnens rättsskydd och lika rätt till undervisning förutsätter att innehållet i och ordnandet av intensifierat och särskilt stöd förtydligas i lagstiftningen och om lagen om grundläggande utbildning borde kompletteras så att det även för intensifierat stöd krävs ett överklagbart förvaltningsbeslut.

BJO bad både Utbildningsstyrelsen och undervisnings- och kulturministeriet att senast den 28 februari 2023 meddela vilka åtgärder BJO:s beslut har föranlett. Utbildningsstyrelsen meddelade att den korrigerat sina anvisningar och berett tilläggsstödmateriel för att ordna särskilt stöd.

Undervisnings- och kulturministeriet meddelade att lagstiftningen och grunderna för läroplanen bör förtydligas till den del det gäller när och på vilka grunder läroämnets lärokurs kan individualiseras. Ministeriet hade till denna del bett Utbildningsstyrelsen att se över sina anvisningar och man har börjat bereda förtydligandet av lagstiftningen som tjänstemannaarbete. UKM betonade att det är särskilt viktigt att man i beslut om särskilt stöd på lokal nivå närmare fastställer hur den specialundervisning som ingår i det särskilda stödet ordnas. Ministeriet meddelade att det bett Utbildningsstyrelsen granska sina anvisningar ur denna synvinkel.

3.4.7 AVGÖRANDEN INOM HÄLSO- OCH SJUKVÅRDSOMRÅDET

Enligt artikel 25 i FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning har personer med funktionsnedsättning rätt att åtnjuta bästa möjliga hälsa utan diskriminering på grund av funktionsnedsättning. Avtalsparterna ska vidta alla behöriga åtgärder för att säkerställa tillgången till könsmedveten hälso- och sjukvård för personer med funktionsnedsättning, inklusive rehabilitering av hälsan. Konventionsstaterna ska erbjuda personer med funktionsnedsättning samma utbud, kvalitet och standard avseende hälso- och sjukvård som erbjuds andra personer.

ORDNANDE AV VÅRD AV BARN MED INTELLEKTUELL FUNKTIONSNEDSÄTTNING

Enligt BJO:s uppfattning hade sjukvårdsdistriktet försummat sina skyldigheter när det inte hade kunnat ordna specialiserad sjukvård som motsvarade behoven hos ett svårbehandlat barn med intellektuell funktionsnedsättning. Sjukvårdsdistriktet borde ha samarbetat mer med olika enheter inom sjukvårdsdistriktet samt med andra universitetssjukhus sjukvårdsdistrikt för att hitta en lämplig vårdplats för barnet. Barnet hade fått flera remisser till den specialiserade sjukvården, men sjukvårdsdistriktet hade ansett att sjukhusets olika avdelningar inte hade kompetens att svara på barnets behov, utan att barnet behövde specialkompetens inom omsorgen om personer med intellektuell funktionsnedsättning.

Inom primärvården fanns inte heller tillräcklig kompetens för att svara på situationen. Inom servicen för personer med funktionsnedsättning ansågs servicebehovet i första hand höra till hälso- och sjukvårdens vårdansvar. I området fanns inte tillräckligt med institutionsplatser för personer med intellektuell funktionsnedsättning, särskilt inte för akuta krissituationer.

BJO betonade att den i grundlagen tryggade rätten till behovenliga och tillräckliga social- och hälsovårdstjänster inte får fördröjas på grund av att myndigheterna har olika uppfattningar om vilken myndighet som i första hand ska ordna tjänsterna.

BJO konstaterade att specialomsorgsdistriktet i sin verksamhet ska fästa särskild uppmärksamhet vid samarbetet med andra myndigheter i området samt ordna sin verksamhet så att den svarar mot invånarnas behov. Specialomsorgsdistriktet ska vidta åtgärder för att trygga ett tillräckligt antal platser för anstaltsrehabilitering så att servicebehovet kan tillgodoses även i akuta krissituationer.

Enligt BJO:s uppfattning borde en ny bedömning av servicebehovet ha inletts tidigare. Inom stadens service för personer med funktionsnedsättning tolkades det att barnets försämrade situation i första hand hör till hälso- och sjukvårdens vårdansvar och därför inleddes ingen egentlig bedömning av servicebehovet enligt socialvårdslagen. Bedömningen av servicebehovet inleddes först ett år senare på basis av barnskyddsanmälningar som gjorts av barnets föräldrar och anställda som vårdat barnet.

BJO delgav sjukvårdsdistriktet, specialomsorgsdistriktet och staden sina uppfattningar om att förfarandet var lagstridigt och bad dem meddela om sina åtgärder senast den 28 februari 2023. (2888/2021*).

Mellersta Finlands välfärdsområde meddelade att tjänster och bedömning av servicebehovet för personer med intellektuell funktionsnedsättning har lyfts fram som ett prioriterat område i välfärdsområdet under 2023 för att producera jämlika tjänster i rätt tid.

EN HÖRSELSKADAD PERSONS BESÖK PÅ HÄLSOSTATIONEN

I ärende 4629/2021* ansåg BJO att det är nödvändigt att Helsingfors stad på sin webbplats ger tydligare information om hur hörselskadade personer kan ta kontakt. BJO ansåg att det med tanke på rättigheterna för personer med funktionsnedsättning är nödvändigt att de har tillgång till tillräcklig information om hur de kan kontakta hälso- och sjukvårdstjänsterna.

BJO delgav Helsingfors stad beslutet och bad staden meddela vilka åtgärder det eventuellt föranlett senast den 31 januari 2023.

HEMSJUKHUSETS FÖRFARANDE

I sitt avgörande 1869/2021* ansåg BJO att samkommunens hemsjukhus hade förfarit felaktigt när läkaren hade diskuterat frågor som gällde patientens vård med patientens anhöriga först efter att remissen upprättats. Patientens samtycke hade felaktigt antecknats i remissen även om patienten inte hade förutsättningar att ge ett sådant samtycke. Den myndiga patienten hade på grund av sitt hälsotillstånd och därtill sin intellektuella funktionsnedsättning inte självständigt kunnat fatta beslut om sin vård till den del det var fråga om de hälsorelaterade omständigheter på grund av vilka patienten hade fått en remiss till sjukhuset.

BJO konstaterade att det är viktigt att man strävar efter att ge patienten en utredning om omständigheter i anslutning till hans vård även när patienten har särskilda svårigheter att förstå den information hen fått. Det är lika viktigt att vårdpersonalen identifierar när patienten inte kan förstå betydelsen av en medicinsk lösning eller förmår uttrycka sin egen vilja. När anteckningarna i journalhandlingarna görs ska det tydligt antecknas om det har varit fråga om en situation där man har försökt ge information eller en situation där patienten har förstått vad det har varit fråga om och kunnat uttrycka sin åsikt.

BJO betonade att om en patient inte kan fatta beslut om sin vård, förutsätter tillgodoseendet av den rätt till jämlika och högklassiga hälso- och sjukvårdstjänster som tryggas i grundlagen och FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning att man i bemötandet av patienten följer bestämmelserna i patientlagen. För att utreda vilken typ av vård som bäst motsvarar patientens vilja och intresse ska man samarbeta med patientens lagliga företrädare, en nära anhörig eller någon annan närstående.

Servicedirektören meddelade den 12 december 2022 att samkommunen hade beaktat de omständigheter som framfördes i BJO:s beslut och vidareförmedlat dem till de aktörer i organisationen som har i uppgift att se till att motsvarande problem i anslutning till tillgodoseendet av självbestämmanderätten för personer med funktionsnedsättning och kvaliteten på hälso- och sjukvårdstjänsterna inte upprepas.